

گفت وگو با مهدی کیان منش، آهنگ ساز و نوازنده، درباره نواهای عاشورایی و موسیقی مذهبی

بهره‌مندی از ظرفیت‌های موسیقی خراسان در نواهای مذهبی

الهام ظریفیان

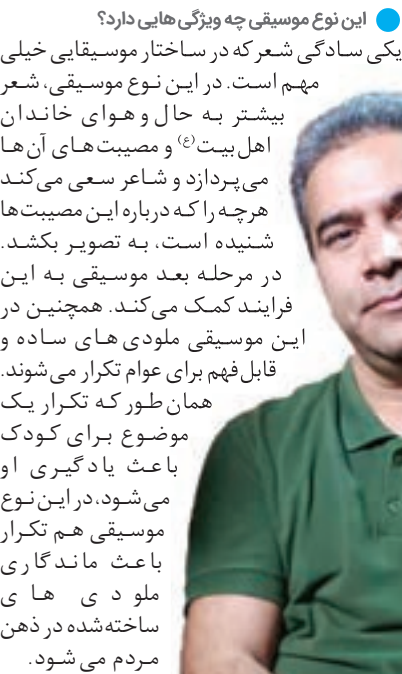
مهدی کیان منش در میان اهالی موسیقی مشهد نام آشنایی است. در کارنامه فعالیت او عناوینی مانند سرپرستی امور شهرستان‌های خراسان در انجمن موسیقی، نمایندگی انجمن صنفی هنرمندان موسیقی خراسان در طبقه و شان‌دیز، عضویت انجمن موسیقی و کانون صدابرداران خانه موسیقی تهران، عضویت انجمن آهنگ‌سازان نمایش از خانه تئاتر تهران و عضویت در هیئت مدیره خانه سرود مشهد دیده می‌شود. او همچنین همکاری‌هایی با حوزه هنری مشهد و ارکستر صدا و سیمای تهران به عنوان آهنگ ساز و تنظیم‌کننده در ضبط قطعاتی مانند، ابر بهار، و ،انتظار، داشته است. او از سال ۱۳۷۸ تا ۱۳۷۹ سرپرست ارکستر پاپ پارسا و از سال ۹۵ تاکنون سرپرست ارکستر چکامه طبقه بوده است. کیان منش همچنین داور مسابقات سرود فرهنگی هنری آموزش و پرورش، بسیج و تربیت معلم بوده است و خود نیز چندین عنوان برگزیده در این مسابقات دارد. او در ساخت و انتخاب موسیقی دست‌کم سی نمایش از جمله، واقعه در واقع، به کارگردانی محمد پرومند و همچنین نمایش، عزای نخل‌ها، به کارگردانی مهدیه جلال پور که هر دو مضامین مرتبط با عاشورا و محرم داشتند همکاری داشت. او در زمینه‌های فیلم و سریال نیز سابقه ساخت قطعات موسیقی دارد، از جمله ساخت تیتراژ پایانی مستند، از فردوس تا فردوس، به کارگردانی موسی حاجی نژاد و آهنگ‌سازی متن فیلم داستانی، کبود، به‌کارگردانی حسین فرزین. همچنین با شبکه‌های اسلامی خارج از ایران مانند، سلام،، طلوع، و ،تمدن، برای ساخت موسیقی کودک، ترانه‌های پاپ و برنامه‌های قرآنی همکاری کرده است. ناصر دینانی، محمد حقگو، مرتضی دلشب، کیوان علایی، الهام فاضل و جواد سام‌نژاد از جمله افرادی هستند که او با عنوان استاد از آن‌ها نام می‌برد. این آهنگ‌ساز همچنین در نوازندگی سازهای پیانو، کیبورد، فلوت، ریکورد، پرکاشن‌های موسیقی کودک و دف مهارت دارد. گفت‌وگوی کوتاهی با او درباره نواهای مذهبی و عاشورایی انجام داده‌ایم که در ادامه می‌خوانید.

چند سالی است که صاحب نظران نواهای عاشورایی را جزو دسته موسیقی مذهبی قرار می‌دهند؛ اما در ابتدا شاید بهتر باشد تعریف آن را بدانیم. به عبارت دیگر، آیا نواهای مذهبی و عاشورایی تعریفی متمایز از موسیقی دارند؟

در واقع جدا از موسیقی چیزی به نام نواهای مذهبی یا عاشورایی نداریم. آنچه اکنون به این نام می‌شناسیم، همان موسیقی‌ای است که در مناطق مختلف سرزمین ما بوده است و بنا به دلایلی در ایام سوگواری‌ها و شادی‌ها استفاده می‌شده است. به مرور گوشه‌هایی از موسیقی دستگاهی‌ما که حزن بیشتری داشتند، در مراسم عزویه و آن‌ها که شادی و طرب بیشتری داشتند در پایکوبی‌ها، رقص‌ها و مراسم شادی استفاده می‌شدند. کم‌کم استفاده از این نواها به‌صورت فرهنگ درآمد. در ایام محرم و صفر یا رمضان تکرار شدند تا به عنوان نواهای عاشورایی یا نواهای رمضان معروف شدند که جدا از مجموعه موسیقی ایران نیست و فقط ما آن‌ها را به دلیل استفاده زیاد به این اسم منتسب کرده ایم.

امروز آلات موسیقی مختلفی می‌شناسیم که در قطعاتی موسیقی محرم از آن‌ها استفاده می‌شود. این موضوع ریشه در کجا دارد و چه شد که این آلات وارد موسیقی مذهبی شدند؟

این امر با توجه به گستره جغرافیایی و موسیقایی کشورمان متفاوت است. در بیشتر این نوع موسیقی‌ها ابزارهایی مانند طبل یا سنج استفاده می‌شدند که مداحان و شاعرانی که آن گوشه‌های حزن‌انگیز را می‌خواندند کم‌کم شروع به استفاده از آن‌ها کردند. بعد از مدتی هم سازهایی مانند شیپور یا ترومپت وارد شدند که می‌توانستند در فضاهایی مانند تعزیه‌ها، مورد استفاده قرار گیرند. کم‌کم استفاده از سازهای

اصیل دیگری مانند کلارینت یا قره‌نی (که در بخش‌هایی از کشور بسیار پرکاربرد بودند) هم در مراسم تعزیه پررنگ شد. همچنین استفاده از ساز نی به همراه آواز در مراسم تعزیه کاربرد پیدا کرد. به‌ویژه زمانی که به‌قول شبیه‌خوان‌ها، امام‌خوان بود. استفاده از ساز نی به همراه آواز خیلی به اثرگذاری کلام امام‌خوان کمک می‌کرد، اما به‌مرور زمان و به دلیل نبود نظارت کافی سازهای دیگری که خارج از عرف بودند وارد شدند، مانند طبل‌های درامز یا سینتی‌سایزرها (سازهای برقی ترکیب‌کننده صدا) که به نظر من با اینکه حزن و اندوهی را ایجاد می‌کردند، جایگاهی در تعزیه نداشتند. کم‌کم نواهایی از موسیقی اصیل ایرانی که غم و حزن بیشتری داشتند در مراسم تعزیه استفاده شدند. در این میان از ابیات و اشعار شاعران مختلف (از جمله مرحوم آذر) استفاده شد که با گوشه‌های موسیقی ایرانی خوانده می‌شدند و تأثیر بسیار زیادی در مردم داشتند و غم‌واندوه خاندان اهل بیت^(ع) را یادآوری می‌کردند.

این نوع موسیقی چه ویژگی‌هایی دارد؟

یکی سادگی شعر که در ساختار موسیقایی خیلی مهم است. در این نوع موسیقی، شعر بیشتر به حال و هوای خاندان اهل بیت^(ع) و مصیبت‌های آن‌ها می‌پردازد و شاعر سعی می‌کند هرچه را که درباره این مصیبت‌ها شنیده است، به تصویر بکشد.

در مرحله بعد موسیقی به این فرایند کمک می‌کند. همچنین در این موسیقی ملودی‌های ساده و قابل فهم برای عوام تکرار می‌شوند. همان‌طور که تکرار یک موضوع برای کودک باعث یادگیری او می‌شود، در این نوع موسیقی هم تکرار باعث ماندگاری ملودی‌های ساخته‌شده در ذهن مردم می‌شود.

مسعود زارعیان، فیلم‌ساز مشهدی «اربعین» را از دید یک کودک ۸ساله به تصویر می‌کشد

روایتی از «کربلا» برای «کالیفرنیا»

می‌خواهد که از نیکان بخواهد در سفرش دوربین همراهش برده و تصاویر بیشتری از این گردهمایی را برای آن‌ها بفرستد. وی افزود: موتور محرک روایت ما همین قصد نیکان برای ساخت فیلمی درباره راهپیمایی است تا برای معلم و هم‌کلاسی‌های پسرعمه‌اش در کالیفرنیا بفرستد. بخش عمده‌ای از روایت مستند ما در مسیر «طریق‌العلماء» می‌گذرد، همان مسیری که تا کربلا از میان مزارع و باغات کوفه عبور می‌کند. این مسیر، مسیری فرعی است که از نظر بصری فضای زیبایی دارد. در این مسیر نیکان باچه‌هایی آشنای می‌شود و وارد زندگی آن‌ها می‌شود و سرانجام هم به کربلا می‌رسد.

زارعیان درباره پیشرفت این پروژه بیان کرد: اکنون تصویربرداری کار به اتمام رسیده است و باید وارد مرحله نگارش گفتار متن شویم. بعد از آن هم نوبت به تدوین می‌رسد. این مستند به سفارش مرکز «سپهرغ» صداوسیما در دست تولید است و نمی‌دانم فرایند عرضه آن چگونه خواهد بود. فعلا مشغول فرایند تولید کار هستیم و تلاشمان هم این است که نگاه متفاوتی به جریان پیاده‌روی اربعین داشته باشیم.

مخاطب مستند موقعیت ساختگی را می‌فهمد وی درباره اینکه ساخت مستند «اربعین» تا چه اندازه بر مبنای فیلم‌نامه آماده است و چقدر از آن در قالب اتفاقات پیش‌بینی نشده روایت می‌شود، بیان کرد: همه مستندهایی که تا به امروز ساخته‌ام بر مبنای پژوهش بوده است و حتما قبل از شروع کار یک طرح کلی به‌عنوان فیلم‌نامه دارم. درعین‌حال بخشی از اتفاقات هم در لحظه رخ می‌دهد. همه آنچه در مستند مشاهده می‌کنید واقعی است و هیچ موقعیتی ساختگی نیست.

وضعیت این روزهای این موسیقی چگونه است؟ فکر می‌کنید اهمیتی که شایسته است به آن داده می‌شود؟ نه زیاد. تا چند وقت پیش جشنواره نواهای عاشورایی و رضانی برگزار می‌شد. برنامه‌های پژوهشی در این باره در صداوسیما تهیه می‌شوند ولی بیش از این‌ها باید به فکر نگهداری از این میراث غیرملموس فرهنگی باشیم. با نظارت بیشتر می‌توانیم مراقب باشیم که این میراث دستخوش تغییرات بدی نشود. متأسفانه اکنون برخی مداحان ترانه‌های خواننده‌های قدیمی را برمی‌دارند و با عوض کردن شعر و پایین آوردن سرعت قطعات، آن‌ها را به‌قول خودشان به‌نوعه تبدیل می‌کنند. به‌نظرم این کار عری‌است. اگر ما ادعا می‌کنیم که می‌توانیم نواهای عاشورایی داشته باشیم، باید برگردیم به کتاب‌های شعری مانند مرحوم آذر و ملودی‌هایی که هنوز هم در هیئت‌های قدیمی رعایت می‌شوند و از آن‌ها الهام بگیریم. چه دلیلی دارد که با عوض کردن شعر آهنگ‌های معروفی که به هر شکل ممکن خوب اجرا شده‌اند، به یک نوحه برسیم؟! این کار مورد انتقاد بخش بزرگی از جامعه موسیقی است.

همان‌طور که گفتید موسیقی محرمی

در گذشته به شیوه‌ای ادبی، هنرورانه و زیباشناختی اجرا می‌شد. چه شد که سرگذشت موسیقی محرمی به سمت برخی از مداحی‌های بی‌کیفیت امروزی رفت؟

نبود نظارت کافی و کم‌رنگ بودن مدیریت فرهنگی مذهبی باعث می‌شود هرکس هرکاری دلش می‌خواهد در این حوزه انجام دهد. آفت این ماجرا را در چند سال اخیر دیده‌ایم و قاعدتا اگر به همین روند ادامه پیدا کند، بدتر هم خواهد شد. آن شکل قدیمی که بسیار هنرمندانه اجرا می‌شد، بسیار تأثیرگذار بود. اشعاری مانند اشعار مرحوم آذر کامل‌کننده ملودی‌های گوشه‌ها و نغمات موسیقی ایرانی بودند و برای بخش‌های مختلف عزاداری‌ها از جمله سینه‌زنی، مداحی و زنجیرزنی استفاده می‌شدند. الان فقط رنگ و لعاب و کمیت مطرح است.

مخاطب باهوش سینمایی مستند، به‌خوبی می‌فهمد که فیلم‌ساز کجا اتفاقات را باسازی کرده است و کجا دارد واقعیت‌ها را تصویر می‌کند. تلاش کردم همه احساسات نیکان به‌عنوان شخصیت اصلی را در لحظه ثبت کنم؛ درعین‌حال خیلی معتقد به مرز میان سینمای داستانی و مستند نیستم. تنها چیزی که در روایت مستند باید رعایت شود این است که جنبه اسنادی روایت باید لحاظ شود.

زارعیان افزود: تلاش من این بود که این مستند بتواند مخاطب جهانی داشته باشد. به همین دلیل به‌موضوع از منظر انسانی نگاه کردم، نه به‌عنوان یک موضوع ایدئولوژیک یا دینی صرف. کاملاً می‌خواستم خارج از پارادایم دینی، داستان این کودک را روایت کنم و نمی‌دانم چقدر در نهایت موفق خواهم بود و اثر کدام گروه از مخاطبان را بیشتر درگیر می‌کند. هدف گذاری خودم جذب مخاطب جهانی هم بوده است. سفرنامه همواره برای مخاطبان جذاب است و اینجا هم تلاش کردیم همه اجزای روایت ما کامل باشد و در کنار جذابیت، سطح اطلاعات مخاطب را هم درباره این رویداد بالا ببریم. تهیه‌کننده مستند «خسوف» و کارگردان مستند غیرمسکونی، درباره تجربه متفاوت خود در فرایند ساخت مستند «اربعین» گفت: مهم‌ترین تجربه متفاوت من روبه‌رویی با شخصیت یک کودک بود. چالش اصلی‌ام همین بود که روایتم به سمت روایت یک فرد بزرگ‌سال نرود. تلاش این بود که جهان ذهنی نیکان را در همان سطح دریافت‌های خودش روایت کنم و از جهان او بیرون نزنم.

وی یادآور شد: تلاش کردم دوربین هم با سوزه‌ام صادق باشد و هم با مخاطب. چالش روایت جهان یک کودک، چالش سختی بود. بالاخره همه ما نگاهی به اربعین داریم و قطعاً نگاه من به امام حسین^(ع) با نگاه یک کودک به امام^(ع) متفاوت است، حتی نگاه من به زائران و میزبانی عراقی‌ها. قطعاً می‌تواند متفاوت از نگاه یک کودک باشد و تلاش این بود که دوربینم را با نگاه همین کودک تنظیم کنم.

ایستگاه خبر

«این خانه ز ادادار حسین^(ع) است» در نگارخانه فردوسی برگزار شد

نمایش ۱۱۵ اثر از دیوارهای قدیمی

نمایشگاه «این خانه عزادار حسین^(ع) است»، از ۱۸ شهریورماه در نگارخانه فردوسی فرهنگ سرای جهاد دانشگاهی مشهد افتتاح شد و تا ۲۱ شهریورماه ادامه دارد. مسلم علم‌زاده در حاشیه افتتاح نمایشگاه آثار خود در گفت‌وگو با ایسنا اظهار

کرد: این نمایشگاه حاصل تقریباً ۱۰ ماه کاری است و از سال گذشته کار بر روی آثار را آغاز کرده‌ام. وی اضافه کرد: این نمایشگاه شامل پانزده اثر از مجموعه خانه‌های قدیمی است که از این تعداد سیزده اثر متعلق به خانه‌های قدیمی تهران، یک اثر از مشهد و یک اثر دیگر نیز از بوشهر است. اثر متعلق به مشهد مربوط به خانه‌ای قدیمی در خیابان جنت است. این هنرمند با اشاره به اینکه نمادهای عزاداری در طول سال‌ها دستخوش تغییراتی می‌شوند، تصریح کرد: به‌طورکلی نمادها در طول زمان دچار تغییرات می‌شوند، اما روضه از همان ابتدا و از اولین اربعین وجود داشته است و تا امروز شاهد برگزاری و ادامه روضه‌ها هستیم. روضه‌های خانگی به‌علت محدودیت‌های جامعه در گذشته بیشتر بوده است و بعدها این روضه‌ها در جامعه عمومیت می‌یابند و مردم در بیرون از خانه‌ها عزاداری می‌کنند. علم‌زاده با تأکید بر اینکه موضوع مورد انتخاب من روضه‌های خانگی بوده است، خاطرنشان کرد: روضه‌های خانگی همواره وجود داشته‌اند. این مجموعه شاید یک بخش خیلی کوچک از خانه‌های تهران باشد که در آن‌ها روضه برگزار می‌شود و این مسئله همچنان هم ادامه دارد. ممکن است تعدادی از نمادها و اتفاقات به‌خصوص در بخش‌های مذهبی تغییر کنند، اما شاکله اصلی آن که امام حسین^(ع) است، تغییری نمی‌کند. وی در پاسخ به پرسشی مبنی بر تغییرات و نحوه بیان آثار هنری مرتبط با امام حسین^(ع) بیان کرد: در رشته‌های گرافیک به‌علت پیشرفت فناوری، به‌خصوص در بخش سه بعدی و دیجیتال، شاهد کارهایی هستیم که شاید قبلاً نمی‌دیدیم. کارهایی را مشاهده می‌کنیم که شاید در گذشته به‌سختی اجرا می‌شدند، بنابراین نحوه بیان آثار هنری در سال‌های اخیر دچار تغییراتی شده است. مهم‌ترین تغییرات بخش زیادی از کارهای فرهنگی ما در حوزه‌های دینی، سرعت و دسترسی زیاد است.

برگزاری نمایشگاه عکس «مثل آهوها»

نمایشگاه عکس «مثل آهوها»، مشتمل بر مجموعه‌ای از عکس‌های زائران پیاده حرم رضوی در نگارخانه رضوان مشهد گشایش یافت. این مجموعه عکس، شامل عکس‌های امیرمهدی حکیمی از زائران پیاده

حرم مطهر رضوی است که در نمایشگاهی با عنوان «مثل آهوها»، در معرض دید علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت. علاقه‌مندان می‌توانند در ادامه کار نمایشگاه تا چهارشنبه، ۲۲ شهریورماه، هر روز از ساعت ۹ تا ۱۳ و ۱۷ تا ۲۰ برای بازدید از آن اقدام کنند.

راهیابی اثر فیلم‌ساز مشهدی

به «بوسان» کره جنوبی

به تازگی پوستر انگلیسی فیلم کوتاه «بیست و یک هفته بعد»، به کارگردانی نسرین محمدپور، فیلم‌ساز اهل مشهد که طی چند روز گذشته حضورش در بیست و هشتمین دوره جشنواره بین‌المللی بوسان کره جنوبی قطع شده

است، منتشر و رونمایی شد. به گزارش شهرآر، بیست و هشتمین دوره جشنواره فیلم «بوسان»، نیز از ۱۲ تا ۲۱ مهرماه مصادف با ۱۳ تا ۲۳ اکتبر ۲۰۲۳ در کره جنوبی برگزار می‌شود. این فیلم کوتاه همچون آثار قبلی این کارگردان به مسئله زنان می‌پردازد و این بار به موضوعی مرتبط با مادرانگی اختصاص دارد. بنفشه ریاضی، لیلا حسین‌زاده، سودابه بهرامی‌نژاد و پریسا عسکری بازیگران فیلم‌اند.

برگزاری جشنواره تئاتر بسیج

با شرکت ۲۴ استان در مشهد

دبیر جشنواره تئاتر بسیج خراسان رضوی از افزایش تعداد استان‌های شرکت‌کننده در این رویداد خبر داد و با اضافه شدن پنج استان خوزستان، ایلام، کرمانشاه و آذربایجان غربی تعداد استان‌ها به عدد

۲۴ رسید. به گزارش شهرآر، علی‌روحی، دبیر این جشنواره، طی خبری به افزایش تعداد استان‌های شرکت‌کننده اشاره کرد و گفت: در فراخوان ابتدایی، تعداد استان‌های شرکت‌کننده در جشنواره، نوزده استان اعلام شد که با توجه به محورهای موضوعی و اهمیت جلوه‌های ایتار و شهادت و رشادت‌های مردم این پنج استان در ایام دفاع مقدس، تصمیم بر این شد که هنرمندان استان‌های خوزستان، ایلام، کرمانشاه، کردستان و آذربایجان غربی بتوانند در این جشنواره ارائه اثر داشته باشند. مسئول انجمن هنرهای نمایشی سازمان بسیج هنرمندان خراسان رضوی افزود: مهلت ارسال و دریافت آثار به دبیرخانه جشنواره تا پایان مهرماه ۱۴۰۲ است.